

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

OCTUBRE 2014 - MAIG 2015

Material didàctic elaborat per:

DRAC MÀGIC
CULTURA AUDIOVISUAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

FilmoTeca
de Catalunya

El espíritu del 45

Ken Loach

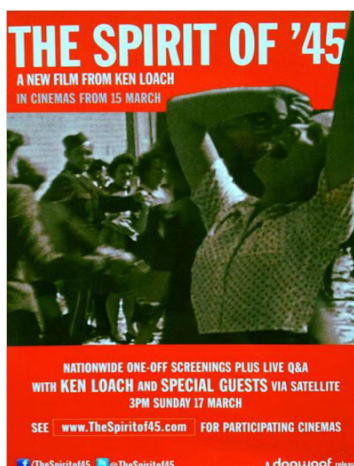

Material didàctic de la pel·lícula

Recomanada per a segon cicle d'ESO, batxillerat i cicles formatius

Índex

5	Fitxa tècnica
5	Sinopsi
5	Què treballem?
6	Continguts curriculars relacionats
7	El cinema i la història
8	Proposta d'activitats
9	El muntatge documental
10	Proposta d'activitats
11	L'Europa post-bèl·lica
12	Proposta d'activitats
13	Glossari
14	Pel·lícules relacionades

El espíritu del 45

Ken Loach

Gran Bretanya, 2014

94 minuts

Versió original subtitulada en castellà

Fitxa tècnica

Guió: Ken Loach

Producció: Rebecca O'Brien, Kate Ogborn, Lisa Marie Russo

Muntatge: Jonathan Morris

Música: George Fenton

Amb imatges d'arxiu de: Winston Churchill, Clement Attlee, Aneurin Bevan, George Lansbury, Herbert Morrison, Douglas Jay, Lord Bruce, Len King.

Què treballem?

- El cinema i la història: valorar la importància del patrimoni cinematogràfic com a font per a la historiografia.
- El muntatge documental: la construcció de la memòria col·lectiva a partir de la relectura de filmacions d'arxiu i la valoració del compromís social dels cineastes.
- L'Europa post-bèlica (1945): comprendre les polítiques socials a Europa a partir del cas del Regne Unit.

Sinopsi

El espíritu del 45 és un documental ambientat a la Gran Bretanya de després de la Segona Guerra Mundial i que analitza l'esperit i la vitalitat que va caracteritzar la construcció d'una democràcia social durant el mandat de Clement Attlee (1945-1951). La pel·lícula comença explicant les dures condicions de vida dels britànics derivades de la crisi dels anys trenta per mostrar després com el procés de nacionalització dels serveis de salut, transport, ports i mineria que va encapçalar el mandat d'Attlee, va suposar la renovació del país per, finalment, mostrar el desmantellament de totes aquestes polítiques a finals dels anys setanta amb l'arribada del govern de Margaret Thatcher.

Material didàctic elaborat per:

Continguts curriculars relacionats

3r i 4t d'ESO:

Ciències socials, geografia i història

- Reconeixement i aplicació de conceptes bàsics d'economia a l'anàlisi del funcionament de les activitats econòmiques i de l'organització del món del treball, tot caracteritzant els trets generals de l'economia europea, espanyola i catalana dins un món globalitzat i establint relacions amb fets i realitats de l'entorn proper.
- Comprensió de la relació entre serveis, societat del benestar i sistema contributiu. Classificació i anàlisi d'alguns serveis d'àmbit mundial i local. Identificació de la tendència a la terciarització de les societats actuals.

Batxillerat. Matèria comú:

Història

- Identificació dels components econòmics, socials, polítics i culturals que intervenen en els processos històrics i anàlisi de les interrelacions que s'hi produeixen per tal d'elaborar explicacions sobre els fets. Establiment de relacions entre fets locals i el seu context més general.
- Identificació de les causes i les conseqüències dels fets històrics i dels principals processos d'evolució i canvi anteriors a l'època contemporània que permetin l'anàlisi de situacions posteriors, així com les particularitats de l'evolució històrica de Catalunya i d'Espanya.

Batxillerat. Matèries específiques d'àrea:

Economia

- Reconeixement de l'evolució històrica dels sistemes econòmics en relació amb l'evolució tècnica i l'entorn social.
- Identificació de les limitacions del mecanisme de mercat per a l'assignació de recursos.
- Reconeixement de les funcions del sector públic en l'economia i de la seva evolució al llarg del temps.

Cultura audiovisual

- Reflexió sobre el pensament i la sintaxi visual i audiovisual. Valoració dels elements relatius a la percepció: sensació i memòria visual.
- Identificació de les tipologies, característiques i funcions de la imatge. Distinció entre imatge natural, imatge creada i imatge registrada.
- Caracterització dels components expressius i comunicatius de la imatge. Distinció entre la lectura denotativa i connotativa de les imatges. Definició d'icona, símbol i signe.
- Caracterització del muntatge audiovisual i de la noció de temps: el guió, la narració i la continuïtat temporal i espacial. Experimentació a partir de la realització, edició i postproducció de documents audiovisuals senzills.

Material didàctic elaborat per:

El cinema i la història

Imatges que fan història

La primera fascinació que va despertar el cinema en el moment del seu naixement té a veure amb la seva estreta relació amb la fotografia i la importància del valor factual de les seves imatges, és a dir, la seva capacitat de capturar i preservar un bocí de la realitat estàtica, en el cas de la fotografia, i de la realitat en moviment en el cas del cinema. Poc temps després, no obstant, personatges com George Méliès van saber veure també una relació del nou invent amb els espectacles ambulants i la literatura. Una relació que va endinsar el nou mitjà en una dimensió narrativa i imaginativa que anava més enllà d'aquest valor factual de les imatges.

Tanmateix, aquest valor inicial no ha deixat mai d'ocupar un lloc privilegiat dins dels discursos audiovisuals en general i del cinema en particular pel sol fet que les imatges en moviment ens han permès documentar de forma precisa el curs de la nostra història més recent (des de finals del segle XIX, quan va néixer el cinema, fins a l'actualitat) com cap altre mitjà ho havia pogut fer fins aquest moment.

És per això que quan el cinema s'enfronta a la tasca d'explicar un fet històric de la nostra contemporaneïtat més recent recorre primerament al que anomenem imatges d'arxiu: imatges de noticiaris, programes de televisió, pel·lícules, documentals, films familiars i també fotografies que poden explicar i documentar aquell fet històric al qual el cinema s'enfronta. Però aquesta és només una de les eines a les quals pot recórrer el cinema docu-

mental compromès amb la història perquè la història, com sabem, és complexa i polièdrica i admet múltiples interpretacions.

El patrimoni cinematogràfic i la història del Regne Unit

A *El espíritu del 45* de Ken Loach podem detectar fàcilment el treball amb imatges d'arxiu (noticiaris, premsa, reportatges de l'època) per mostrar la realitat social, econòmica i política de la Gran Bretanya de després de la Segona Guerra Mundial. Així mateix, Loach utilitza dos altres recursos habituals del documental històric per explicar com i de quina manera va néixer la democràcia social de la mà del govern laborista de Clement Attlee (1945-1951): la paraula de testimonis que van viure aquella època (infermeres, miners, metges, mestres, militants laboristes, etc.) i l'anàlisi d'experts econòmics que, des de l'actualitat, ofereixen una reflexió elaborada sobre aquest procés. Tot plegat (imatges d'arxiu, testimonis i experts) permet a Loach construir una pel·lícula compromesa amb un moment històric especialment rellevant pel seu país.

Material didàctic elaborat per:

Proposta d'activitats

- Obrir una reflexió conjunta sobre la pertinença de les imatges d'arxiu utilitzades per Ken Loach. Valorar com seria la pel·lícula si Loach no hagués disposat de cap material d'arxiu i definir de quina manera incideixen aquestes imatges en la construcció de la memòria històrica col·lectiva.
- Fer una anàlisi detallada de la naturalesa de les imatges d'arxiu i valorar la seva incidència en el discurs de la pel·lícula. Per exemple, detectar a cada moment si la imatge d'arxiu pertany a un noticiari, un reportatge televisiu, una pel·lícula... i discutir de quina manera això condiciona la narració i el discurs del film.
- Per grups, escriure una narració breu que expliqui els fets més rellevants de la Guerra Civil Espanyola a Catalunya i trobar les imatges d'arxiu que podríem utilitzar per il·lustrar-la a la col·lecció de Laya Films (disponible a la Filmoteca de Catalunya).

Les pel·lícules, noticiaris i documentals produïts i distribuïts per Laya Films (1936-1939) durant la Guerra Civil formen part de la col·lecció de la Filmoteca de Catalunya. El fons està completament digitalitzat i es pot consultar a la Biblioteca del Cinema. Hi trobareu noticiaris, noticiaris-monogràfics i documentals.

Material didàctic elaborat per:

El muntatge documental

Construir un punt de vista

El muntatge cinematogràfic consisteix a fer una tria de les imatges, els sons i les músiques de què disposem per ordenar-les i enllaçar-les sota una intenció i amb l'objectiu d'obtenir un sentit, una narració. A *El espíritu del 45* Ken Loach ha triat les imatges d'arxiu que ha considerat que millor servien per explicar la seva pel·lícula, al mateix temps que ha seleccionat acuradament els fragments de les entrevistes tant a testimonis com a persones expertes que li servien per a aquest mateix propòsit.

El muntatge implica, necessàriament, prendre una posició, és a dir, inscriure un punt de vista sobre el fet històric que es mostra a la pel·lícula. És per això que en el documental cinematogràfic, contràriament al plantejament del reportatge televisiu, no es persegueix mostrar la realitat des d'una posició objectiva sinó més aviat el contrari, des de la subjectivitat del o la cineasta, aquella que segurament ens revelarà aspectes ocults o, a priori, de més difícil accés al voltant del tema que està tractant. Tanmateix, val a dir que l'objectivitat total que, en principi, persegueix el reportatge televisiu no és possible donat que en el moment en què algú fa una tria ja està prenent partit per una manera singular de veure el món.

Cinema i compromís social

A *El espíritu del 45* el muntatge serveix a Loach per reafirmar el seu compromís amb la realitat social que l'envolta, en sintonia amb la seva trajectoria cinematogràfica tant de fic-

ció com de no-ficció, alhora que aprofita per llençar una crítica al liberalisme econòmic que regeix Gran Bretanya a partir de l'arribada del govern de Margaret Thatcher a finals dels anys setanta.

Loach tria i organitza el material de què disposa amb l'objectiu d'exaltar les virtuts del model democràtic social impulsat per Clement Attlee durant la postguerra per, en una segona part de la pel·lícula, organitzar-lo amb l'objectiu de mostrar-se crític tant amb la progressiva privatització de tots els serveis públics impulsada per Margaret Thatcher com amb el model socioeconòmic que manté avui el govern actual. Des d'aquesta perspectiva, l'aproximació històrica de Loach és profundament personal i mostra una posició política clara que enllaça amb el seu interès per la classe treballadora, els personatges desfavorits i la injustícia social que caracteritzen pel·lícules seves anteriors i peces per a televisió com ara *Cathy come home* (1966), *The big flame* (1969) *Ladybird*, *Ladybird* (1994), *Carla's song* (*La canción de Carla*, 1996), *Bread and Roses* (*Pan y rosas*, 2000), *The Navigators* (*La cuadrilla*, 2001), només per citar-ne algunes.

Material didàctic elaborat per:

Proposta d'activitats

- Analitzar les seqüències d'obertura i cloenda del film i comparar-les. Són dues seqüències festives, que mostren l'eufòria del poble britànic, amb algunes imatges que Loach repeteix a ambdues amb la diferència que a la introducció les mostra en blanc i negre i al final de la pel·lícula en color. Què dóna a entendre Loach amb el muntatge d'aquestes dues seqüències? Per què a l'inici són en blanc-i-negre i al final són en color? Quin paper hi juga la música?
- Analitzar el muntatge que fa Loach del discurs de les persones expertes. Quina visió donen del fet històric? En quina mesura aquest muntatge està en sintonia amb la posició de Loach?
- Analitzar el muntatge que fa el director del discurs dels testimonis. Què busca en les seves paraules i records? Com contribueixen aquests a generar un discurs polític a favor del laborisme?
- Enregistrar una entrevista a una persona experta en economia per a que valori la situació econòmica actual al nostre país (pot ser un familiar, un amic o amiga, un professor o professora...). Per grups, editar-la tot valorant i discutint què s'inclourà i que serà exclós. Posar en comú per reflexionar globalment les tries que ha fet cada grup i quina intenció i posició mostren cada una.

Material didàctic elaborat per:

L'Europa post-bèl·lica

El Espíritu del 45 documenta l'enfrontament del poble britànic amb la dura realitat resultant de la Segona Guerra Mundial. Després de la contesa, milions de persones s'havien quedat sense casa, l'economia europea s'havia ensorrat i el 70% de la infraestructura industrial del vell continent estava destruïda. Tot s'havia de construir de nou. La pel·lícula, doncs, s'inicia amb una ambivalència de sentiments: d'una banda, la desolació per aquesta situació de destrucció i, de l'altra, l'alegria pel fet que la guerra s'havia acabat amb la victòria dels països aliats (entre ells, Gran Bretanya mateixa).

A les primeres eleccions democràtiques que Gran Bretanya va celebrar ja en situació de pau el 26 de juliol de 1945, el poble britànic no va donar la victòria al conservador Winston Churchill, com d'alguna manera s'esperava pel fet d'haver estat el president responsable de la victòria a la contesa, sinó al líder del partit laborista, Clement Attlee, que va estar al govern fins el 1951. Durant aquests anys, Attlee va dur a terme una reforma profunda de les estructures de l'estat britànic, nacionalitzant serveis com l'assistència sanitària, els transports, els ports i les indústries com la mineria, i activant polítiques socials que garantissin l'habitatge i l'educació a tots els ciutadans

i ciutadanes. En definitiva, el que va fer Attlee fou sentar les bases de l'estat del benestar al seu país, un concepte i una idea d'estat que va sorgir precisament a Europa després de la Segona Guerra Mundial i com a conseqüència de les desigualtats i la pobresa que va comportar el període previ, el de la Gran Depressió de la dècada dels anys trenta.

Malgrat això, i tal i com documenta *El espíritu del 45*, amb l'arribada del govern conservador de Margaret Thatcher a finals dels anys setanta, les polítiques socials a Gran Bretanya queden desmantellades i es privatitzen tots aquests serveis, incloent l'assistència sanitària. Des d'aquesta perspectiva, el país queda aleshores en mans de les fluctuacions i les exigències del mercat, del diner, activant de nou les desigualtats socials i provocant una fractura social.

Material didàctic elaborat per:

El model de Gran Bretanya serveix d'exemple de la forma com els altres estats europeus s'han enfrontat a la construcció dels seus respectius estats del benestar, en temporalitats diverses però amb procediments similars, i, sobretot, també serveix de model dels cicles

als quals s'enfronta la política europea immersa des de la Segona Guerra Mundial en aquesta dualitat: entre les polítiques socials i la submissió al liberalisme econòmic, entre l'objectiu d'abolir les desigualtats i les exigències que regeixen els mercats.

Proposta d'activitats

- Detectar i analitzar les imatges d'arxiu d'*El espíritu del 45* que mostren i descriuen la situació que vivia el poble britànic durant la Gran Depressió. Comparar aquestes imatges amb les imatges que serveixen per mostrar i descriure els canvis patits a Gran Bretanya amb la introducció de les polítiques socials del president Attlee. Comparar-les també amb les imatges que serveixen per mostrar i descriure els canvis patits a Gran Bretanya amb les privatitzacions sistemàtiques introduïdes pel govern de Margaret Thatcher. Traçar similituds i diferències entre els tres moments històrics.
- Visionar algun altre treball de Ken Loach. Proposem escollir entre el docudrama *Cathy come home* (1966), sobre la problemàtica de l'habitatge i la pobresa a Gran Bretanya, el film per a televisió *The big flame* (1969), sobre els treballadors portuaris de Liverpool, o la pel·lícula *The navigators* (2001), sobre els treballadors del transport ferroviari que acaba de ser privatitzat. Obrir una reflexió sobre la presència / absència de polítiques socials als casos presentats en les pel·lícules i valorar les conseqüències sobre els personatges.
- Visionar *Bienvenido Mr. Marshall* (1953) de Luis García Berlanga i reflexionar sobre la situació política, econòmica i social d'Espanya als anys cinquanta. En el moment en què a Gran Bretanya es construïa l'estat del benestar, Espanya vivia una dictadura franquista. Descobrir com i quan arriben les polítiques socials a Espanya.
- Llistar els serveis (sanitat, educació, transports, etc.) que actualment depenen dels governs a Gran Bretanya, a Espanya, a França i a Dinamarca. Discutir-ne la pertinença i esbrinar el per què, així com l'evolució de la singularitat de cada un dels models.

Material didàctic elaborat per:

Glossari

Documental

Muntatge d'imatges visuals i sonores donades com a reals i no fictícies. La finalitat del documental és restituir les aparences de la realitat, donar a veure les coses i el món tal com el veiem. El documental té com a referència el món real, però cal determinar com s'ha construït aquesta referència, si prové dels elements interns del discurs filmic o d'unes convencions socioculturals. Aquesta reflexió sobre les fronteres entre el cinema de ficció i no-ficció ens proposa no parlar de veritat sinó més aviat de versemblança i, en aquest nou àmbit, determinar quina és la procedència del grau de veracitat de les imatges i a través de quines estratègies discursives s'aconsegueix.

Documental històric

El documental històric és aquell que s'aproxima a un fet històric habitualment amb l'objectiu de mostrar-ne la seva complexitat i/o de desvetllar-ne els forats buits que n'ha deixat la versió oficial. El documental històric treballa essencialment amb tres eines: les imatges d'arxiu, la paraula dels testimonis, i la reflexió de les persones expertes.

Imatges d'arxiu

Serveixen als i les cineastes per documentar, recrear, qüestionar o reflexionar sobre el passat o, també, sobre el present a partir del passat. Poden ser imatges d'arxiu: fotografies, filmacions familiars, el metratge trobat (*found footage*), reportatges televisius, documentals, pel·lícules, etc. El seu valor recau en mostrar

un contingut al qual no tindríem accés si no el recreéssim actualment a través de la dramatització o la ficcionalització.

Muntatge

Principi organitzador de tots els elements visuals i sonors de la imatge. Es tracta del mecanisme mitjançant el qual es construeix, en gran part, el sentit d'un film. Com a operació tècnica, el muntatge remet a l'operació d'unir els diferents fragments fílmics i consta de tres etapes successives:

- 1) La selecció del material filmat o d'arxiu
- 2) El seu encadenament
- 3) El seu enllaç rítmic i expressiu

Des d'una perspectiva teòrica, podem definir el muntatge com un principi creatiu, ja que articula tots els elements, visuals i sonors, que intervenen en la composició de les imatges. El muntatge organitza el relat i imprimeix el ritme a cada escena, a cada seqüència del film, així com al conjunt de la pel·lícula.

Testimonis

Persones que ens permeten accedir a un coneixement de primera mà sobre un fet històric o un esdeveniment. El valor dels testimonis recau en la seva capacitat de fer-nos arribar aspectes o detalls que normalment passen desapercebuts en les versions oficials de la història o, fins i tot, que en alguns casos han estat deliberament silenciats per raons polítiques o d'abús de poder.

Material didàctic elaborat per:

Objectivitat / Subjectivitat

La discussió sobre l'objectivitat i la subjectivitat en el cinema documental és una qüestió recurrent en la història del cinema i la cultura audiovisual. Si bé en el reportatge clàssic documental existeix un cert consens a l'hora de plantejar-lo des de "la major objectivitat pos-

sible", les múltiples formes que pot adoptar el cinema documental fan inviable mantenir-hi aquesta categoria. Així doncs, en el cinema documental s'integra la subjectivitat del o la cineasta com a entitat que captura, ordena i mira la realitat des del seu particular punt de vista.

Pel·lícules relacionades

Del mateix director:

Cathy come home (1966)

The big flame (1969)

A question of leadership (1981)

The navigators (*La cuadrilla*, 2001)

Sweet sixteen (*Felices dieciséis*, 2002)

D'altres directors:

Housing problems

John Grierson, Gran Bretanya, 1935

Ladri di biciclette (*Ladrón de bicicletas*)

Vittorio di Sica, Itàlia, 1948

Jour de fête (*Día de fiesta*)

Jacques Tati, França, 1949

Bienvenido Mr. Marshall

Luis García Berlanga, Espanya, 1953

Canciones para después de una guerra

Basilio Martín Patino, Espanya, 1971

Distant voices, still lives (*Voces distantes*)

Terence Davies, Gran Bretanya, 1998

Of time and the city

Terence Davies, Gran Bretanya, 2008

Material didàctic elaborat per:

Dades de contacte

Filmoteca de Catalunya

Filmoteca per a les escoles

filmoteca.escoles@gencat.cat

T 935 565 198/95

<http://blocs.gencat.cat/filmotecaescoles>

<http://www.filmoteca.cat/web/serveis-educatius/filmoteca-per-a-les-escoles>

Drac Màgic

merce@dracmagic.cat

T 93 216 00 04

www.dracmagic.cat